

Oraza kitaby

كتاب الصيام

<Turkmen - Türkmençe - التركمانية>

Taýýarlan: Birnäçe saýlama Alymlaryň jemi

إعداد: نخبة من العلماء

Terjime eden: Ebu Huzeýfe Türkmen
Gözden geçiren: Halid Ebu Enes Türkmen

ترجمة: أبو حذيفة التركماني
مراجعة: خالد أبو أنس التركماني

Oraza kitaby

Bu bolsa, bäş baby öz içine alýandyr:

- **Birinji bap: Oraza tutmak babyna giriş**

Bu bolsa aşakdaky meselelerden ybaratdyr:

- **Birinji mesele: Oraza tutmak (Agyz bekleme) sözüniň açýklamasy we onuň rükünleri (sütünleri):**

1- Oraza tutmak sözüniň açýklamasy:

Dil taýdan manysy:“Bir zatdan saklanmak”.

Şerigat taýdan manysy:“Daň atmazyndan öň (ertir namazynyň girýän wagtyndan), tä gün batýança (agşam namazynyň girýän wagtyna çenli), iýip-çmekden we beýleki orazany bozujy zatlardan, niýet bilen, saklanmaklyk”.

2- Rükünleri: Şerigat taýdan açýklamasyna görä, onuň iki sany esasy rüküniniň bardygy, bize mälim bolýar. Olar:

Birinji rüküni: Gün dogmazyndan öň başlap, tä gün ýaşýança, agzyňy açýan zatlardan, saklanmaklyk. Bu rüküne Alla tagalanyň aşakdaky sözi delildir: “(Siz) indi (oraza gijelerinde) olara (aýallaryňyza) ýanaşyp (bilersiňiz) we Allanyň siziň üçin ýazgyt eden zadyny (perzent edinmegi) gözläň! Siz säher çagy, tä siziň üçin ak sapak gara sapakdan saýgarylýança, iýiň we içiň! Soň agşama çenli (Gün ýaşýança) agyz bekläň!”. (Bakara:187). Ak sapak we gara sapak diýilmekliginiň myrady, gündiziň ýagtylygy bilen gijäniň garaňkylygydyr.

Ikinji rüküni: Niýet etmek. Ýagny, agzyny beklän adam, şol amalyňy we agzyny açýan zatlardan saklanmagyny, beýik we ýeketäk Allanyň razylygy üçin, niýet etmekligi, hökmandyr. Sebäbi niýet, kast edilen amalyň, ybadatdygyny, beýleki adaty amallardan saýgarýandyr. Şeýle-de, ybadatlary hem, bir-birinden saýgarýandyr. Çünki agyz bekleýji ýa-ha remezan orazasy diýip, kast eder ýa-da agyz beklemeğiň, başga görnüşini kast eder. Bu rüküne

delil, Pygamberimiziň –sallallahu aleýhi we sellemiň- hadysydyr. Pygamberimiz şeýle diýdi: “Çünki her bir amal niýete görädir we her bir kişiniň eden amaly, niýetine baglydyr”¹.

- Ikinji mesele: Oraza tutmaklygynyň hökümi we onuň delili:

Beýik Alla tagala, oraza aýynda, agyz beklemekligi, parz edendir we ony yslamyň baş rüküniniň biri, edip goýandyr. Bu barada, Alla tagala şeýle diýýär: “Eý, iman getirenler! (Siziň günä işlerden saklanyp) takwalardan bolmagyňyz üçin, sizden öňkülere parz edilişi ýaly, size hem sanalgy günlerde oraza tutmak, parz edilendir”. (Bakara:183). We başga bir aýatda şeýle diýýär: “Oraza aýy, ynsanlara, dogry ýoly (hidaýaty) görkezýän we dogry (hak) bilen egri (batyl) ýoly biri-birinden tapawutlandyryan, äşgär alamatlary (özünde jemleýän), Kuranyň inderilen aýydyr. Kim bu aýa ýetse, agyz beklesin!”. (Bakara:185).

Sünnetden delil bolsa, Abdulla ibni Omaryň –Alla olardan razy bolsun-rowaýat edýän hadysynda, Pygamberimiz –sallallahu aleýhi we sellem-aýtdy: “Yslam baş zadyň üstünde dikeldilendir. Olar: Alladan başga, ybadata hakly ilähiň ýokdugyna we Muhammet Allanyň resulydygyna şaýatlyk etmek, namaz okamak, zekat bermek, haj etmek we oraza tutmakdyr”². Ýene-de Talha ibni Ubeýdulla, rowaýat edýän hadysynda, şeýle diýdi: “Pygamberimiziň –sallallahu aleýhi we sellemiň- ýanynda, çölden, saçy hüžžük bir adam geldi-de: “Eý, Allanyň resuly! Maňa Alla tagalanyň, parz eden agyz beklemeginden habar ber!?” diýip, sorady. Şonda Pygamberimiz: “Oraza aýynda (agyzy beklemek parzdyr)” diýdi. Ol adam ýene-de: “Ondan başgasybarmy?” diýip, sorady. Pygamberimiz bolsa: “Ýok, megerem, ondan başgasy mustahapdyr³...” diýdi”⁴, (hadysdan bir bölek).

Şübhesiz, oraza aýynda agyz beklemekligiň wajypdygyna, bütin yslam alymlary bir agyzdan ylalaşandyrlar. We ol, yslamyň baş rüküniniň biridigini,

¹ Rowaýat edenler: Buhary:(1), Muslim:(1907).

² Rowaýat edenler: Buhary (7), Muslim (16).

³ Mustahap: “Edilmegi gowy görülyän amal we ony eden adama, sogap berler”.

⁴ Rowaýat edenler: Buhary (46), Muslim (11).

her bir adam biläýmelidir. Takyk, ony inkär eden adam, yslam dininden çykan, kapyr mürteddir.

Şeýlelikde, oraza aýynda, agyz beklemegiň parzlygy, Kuran, sünnet we ijmag¹ bilen, säbit bolandyr. We ony, inkär eden adamyň, kapyrдыgyna, musulmanlaryň hemmesi, bir agyzdan ylalaşandyrlar.

- **Üçinji mesele: Agyz beklemekligiň görnüşleri:**

Agyz beklemeklik ikä bölünýändir:

Birinjisi: Wajyp bolan, agyz beklemeklik.

Ikinjisi: Sünnet we mustahap bolan, agyz beklemeklik.

Wajyp bolan agyz beklemeklik, üç görnüşden ybaratdyr:

- 1- Oaza aýynda, agyz beklemeklik.
- 2- Günä-ýuwma (keffarat) agyz beklemekligi.
- 3- Aýdylan (nezir) agyz beklemekligi.

Biziň gürrüň etjek agyz beklemekligimiz, remezan aýynda we sünnet agyz beklemekden bolar. Beýleki görnüşleri barada bolsa, inşä Alla, öz ýerinde agzap geçeris.

- **Dördünji mesele: Oaza aýynda agyz beklemekligiň mertebesi we onuň din tarapyndan, bize parz edilmeginiň hikmedi:**

1- Mertebesi: Ebu Hureýräniň –Alla ondan razy bolsun- rowaýat edýän hadysynda, Pygamberimiz –sallallahu aleyhi we sellem- şeýle aýtdy: “Kimde-kim gadyr gijesine iman edip we onuň sogabyny hem bir Alladan umyt edip, şol gijesini ýatman, ybadat edip geçirse, onuň geçmiş günäleri bagyşlanar. Şeýle-de kimde-kim remezan aýynyň orazasyňa iman edip we şol aýda agzyny bekläp, bir Alladan onuň sogabyny umyt etse, onuň

¹Ijmag: “Yslam alymlarynyň bir meselä, bir agyzdan ylalaşmaklaryna aýdylýar”.

geçmiş günäleri bagyşlanar”¹. Ýene-de onuň rowaýat edýän başga hadysynda, Pygamberimiz –sallallahu aleýhi we sellem- şeýle aýtdy: “Kimde-kim uly günälerden saplanan bolsa, onda oňa bäs wagt namazyň aralyklary, juma bilen jumanyň we remezan bilen remezanyň aralyklary günä-ýuwujylykdyr”².

Bu agzalan hadyslar, oraza aýynyň mertebesi barada käbir delillerdir we başgada mertebesini açyklaýan deliller hem, örän kändir.

2- Din tarapyndan, bize orazanyň parz edilmeginiň hikmedi:

- 1- Agyz beklemeklik, biziň nebsimizi, pes we ýaman ahlaklardan tämizläp, arassaçylyga çagyryýandyr. Sebäbi, agyz beklenende, adamyň bedeninde şeýtanyň gezýän ýoly, daralýandyr.
- 2- Dünýäniň haý-höwesine bolan islegi ýatyryp, ahyretdeki boljak nygmatlara, höweslendirýändir.
- 3- Agyz bekleýän adam, suwsuzlygyň we açlygyň agyrýsyny duýýandyr. Çünki ol, bu ýagdaýda garyp-gasarlaryň hal-ýagdaýynyň agyrdygyny duýýandyr we olara bolan rehimdarlygy, ösýändir. Başga-da bular ýaly, uly hikmetler we köp peýdalar hem bardyr.

- Bäşinji mesele: Oraza aýynda agyz beklemekligiň wajyp bolýan şertleri:

Aşakdaky agzaljak şertler, tapylan adam, oraza aýynda agyz beklemekligi wajypdyr:

- 1- **Yslam:** Kapyr adama oraza tutmaklyk wajyp däldir. Eger-de ol, oraza tutaýsa-da, kabul bolmaýar. Sebäbi, agyz beklemeklik ybadatdyr we kapyryň ybadaty, kabul bolýan däldir. Eger-de ol yslama giräýse, oňa geçiren günleriniň kazasyny almaklyk, gerek däldir.
- 2- **Ýetginjeklik ýaşyna ýetmek:** Kämilik ýaşyna ýetmedik çagalara oraza tutmaklyk wajyp däldir. Çünki Pygamberimiz –sallallahu aleýhi we sellem- şeýle aýtdy: “Üç görnüşli adamdan, galam göterlendir (ýagny, sogap-günä

¹Rowaýat edenler: Buhary (1901), Muslim (760).

²Rowaýat eden: Muslim (233).

ýazylýan däldir)”¹. Olaryň biri hem, kämillik ýaşyna ýetmedik çagadyr. Ýöne ol, ybadat bilen adaty saýgaryp bilýän bolsa, onda onuň rozasy kabul bolýandyr. Şeýle-de gol astyndaky çagalaryň hossarlary, geljekde olara agyr bolmaz ýaly, ýuwaş-ýuwaşdan, agyz beklemeclige çagyrmaklary gerekdir.

- 3- Akyl:** Mejnuna we aklyly kem adama, oraza tutmak wajyp däldir. Çünki Pygamberimiz –sallallahu aleyhi we sellem- şeýle aýtdy: “Üç görnüşli adamdan, galam göterlendir (ýagny, sogap-günä ýazylýan däldir)”. Olaryň biri hem, mejnun tä aklyly ýerine gelýänçädir.
- 4- Sagdynlyk:** Eger-de kimde-kim hassa bolsa, onda oňa oraza tutmaklyk wajyp däldir. Ýöne hassa halatynda hem, agzyny bekläýse, onuň orazasy kabul bolýandyr. Çünki muňa Alla tagalanyň aşakdaky sözi delildir: “Sizden bir adam (bu remezan aýynda) hassa ýa-da ýolagçy bolsa, ol (oraza tutup bilmedik) sanalgy günleriniň (kazasyny), başga günlerde tutsyn”. (Bakara:185). Haçanda ýarawsyzlykdan gutulan halatynda, agzyny beklemedik günleriniň kazasyny almaklyk, oňa wajypdyr.
- 5- Oturymly ýagdaýda bolmaly:** Ýolagçy adama oraza tutmaklyk wajyp däldir. Bu barada Alla tagala şeýle diýýär: “Sizden bir adam (bu remezan aýynda) hassa ýa-da ýolagçy bolsa, ol (oraza tutup bilmedik) sanalgy günleriniň (kazasyny) başga günlerde tutsyn”. (Bakara:185). Eger-de ýolagçy halatynda hem, agzyny bekläýse, onuň orazasy kabul bolýandyr. Ýöne, ýolagçy halatynda, agzyny beklemedik günleriniň kazasyny almaklyk, oňa wajypdyr.
- 6- Aýbaşy we kyrkçile gandan päk bolmaly:** Aýbaşy we kyrkçile gany bar mahalynda, aýal maşgala oraza tutmaklyk wajyp däldir. Megerem, ol ikisine agyz beklemeclik haramdyr! Bu barada Pygamberimiz –sallallahu aleyhi we sellem- şeýle aýtdy: “Eýsem, haçanda aýal maşgalanyň, aýbaşy gany başlanda, namaz okamasyny we oraza tutmasyny goýýar, dälmi? Çünki, dininiň kemliginiň sebäbi hem şoldyr”². Megerem, ol ikisine, orazanyň kazasyny almaklyk wajypdyr. Bu barada Aýşa –Alla ondan razy

¹Rowaýat edenler: Ahmed (6/100), Ebu Dawud (4/558), Şeýh Albäni hadysa sahyh diýendir.

²Rowaýat eden: Buhary (304).

bolsun- şeýle aýtdy: “Aýbaşy gany başlan halatymyzda, orazanyň kazasyny almaklyk bize emir edilerdi. Emma namazyň kazasyny almaklyk, bize emir edilmezdi”¹.

- **Altynjy mesele: Remezan aýynyň haçan başlaýandygynyň we haçan gutarýandygynyň subut bolmagy:**

Remezan aýynyň başlangyjy, aý görmek bilen subut bolýandyr. Ony agyz bekleýän adamyň özi görsin ýa-da başga biriniň görendigine güwä geçilsin ýa-da oňa görülendigi, habar berilsin, tapawudy ýokdur. Esasan, aýy gören adam, adylly musulman bolup, remezanyň aýyny gördüm diýip, şaýatlyk etse, onuň şaýatlygy bilen, remezan aýyna girilendigi yglan edilýändir. Bu barada Alla tagala şeýle diýýär: “Kim bu (remezan) aýa ýetse, onda agyz beklesin!”. (Bakara:185). Şeýle-de Pygamberimiz –sallallahu aleýhi we sellem- sahyh hadysda, şeýle diýdi: “Eger-de orazanyň aýyny görseňiz, oraza tutup, başlaň”². We ibni Omar -Alla olardan razy bolsun- rowaýat edýän hadysynda, şeýle diýdi: “Pygamberimize -sallallahu aleýhi we sellem- orazanyň aýyny, görendigimi habar berenimde, oraza tutmaga başlap, adamlara hem agyz beklemeكليgi emir etdi”³.

Eger-de aý görünmese ýa-da adylly musulman görendigine şaýatlyk etmese, onda şagban (meret) aýyny, otuz gün edip doldurmak wajypdyr. Oraza aýynyň başlangyjy, bu iki ýoldan -ýagny, aý görmeklik, ýa-da şagban aýyny otuz gün edip tamamlamakdan- başgasy bilen, subut bolýan dälidir. Bu barada Pygamberimiz –sallallahu aleýhi we sellem- şeýle diýdi: “Oraza aýyny görüp, oraza tutmaga başlaň we şewwäl (baýram) aýyny görüp-de, agzyňyzy açyň. Howa ýagdaýlary sebäpli, aýy görüp bilmeseňiz, onda şagban (meret) aýyny 30 gün edip dolduruň”⁴.

Haçanda iki sany adylly musulman adam, şewwäl (baýram) aýynyň, aýyny görendiklerine güwä geçseler, oraza aýynyň gutarandygy, yglan

¹Rowaýat eden: Muslim (335).

²Rowaýat edenler: Buhary (1900), Muslim (1080).

³Rowaýat edenler: Ebu dawud (2342), Hakim (1/423) we hadysa, sahyh diýip höküm berendir.

⁴Rowaýat edenler: Buhary (1909), Muslim (1081).

edilýär. Ýöne, haçanda iki sany adylly musulmandan, aýy görendiklerine şaýatlyk tapylmasa, onda oraza aýyny 30 gün edip doldurmaklyk, wajypdyr.

- **Ýedinji mesele: Niýet etmegiň wagty we onuň hökümi:**

Agyz bekleýji, agyz beklemezinden öň, oňa niýet etmeklik wajypdyr. Çünki bu, agzap geçişimiz ýaly, iki rüküniniň biridir. Bu barada Pygamberimiz –sallallahu aleyhi we sellem- şeýle diýdi: “Çünki her bir amal niýete görädir we her bir kişiniň eden amaly, niýetine baglydyr”. Wajyp bolan agyz beklemeke, ýagny, oraza aýynda, keffarat (günäýuwmak), kaza we aýdylan agyz beklemeke, gijesine niýet edilýändir. Eger-de ertir (fejr) namazyndan, bir minut öň hem bolsa-da, niýeti kabuldyr. Bu barada Pygamberimiz –sallallahu aleyhi we sellem- şeýle diýdi: “Kimde-kim agyz beklemeke islese we ertir namazyndan öň, gijesine niýet etmese, onuň amaly kabul bolýan däldir”¹.

Kimde-kim hiç bir zat iýmezden, gün çykanyndan soňra, agyz bekledim diýip, niýet etse, onuň amaly kabul bolýan däldir. Diňe sünnet ýa-da mustahap bolan agyz beklemeke, hiç bir zat iýip-içmezden, gün çykanyndan soňra hem, niýet etse, onuň amaly kabul bolýandyr. Bu barada Aýşa –Alla ondan razy bolsyn- rowaýat edýän hadysynda şeýle aýtdy: “Günleriň bir günü, Pygamberimiz –sallallahu aleyhi we sellem- öýüme girdi-de: “Sizde iýere zat barmy?” diýip, sorady. Şonda biz: “Ýok” diýip jogap berdik. Soňra Pygamberimiz: “Onda men agzymy bekländirin!” diýdi”². Ýöne welin, wajyp bolan agyz beklemeke, hökmany suratda gijesine niýet edilmelidir. Çünki gün doganyndan soňra, oňa edilen niýet bilen, ol amal kabul bolýan däldir.

Oraza aýynyň başynda, bir gezek niýet etmeklik, bütin aýa ýeterlidir. Emma her günde niýet etmeklik bolsa, mustahapdyr.

¹Rowaýat edenler: Tirmizi (733), Nisäýi (4/196), Ibni mäje (1800), hadys Nisäýiden alnan, Şeýh Albäni hadysa sahyh diýendir.

²Rowaýat eden: Muslim (1154).

- **Ikinji bap: Agyz açmaklyga, rugsat berýän käbir sebäpler we agzyňy açýan zatlar**
- **Bu bolsa iki meseleden ybaratdyr:**
- **Birinji mesele: Oraza aýynda agyz açmaklyga, rugsat berýän sebäpler:**

Aşakdaky agzaljak zatlar, oraza aýynda agzyňy açmaga, rugsat berýän sebäplerdir:

Birinji sebäbi: Hassalyk we garrylyk. Ýarawsyzlykdan açylyp biljek hassa adama, oraza aýynda agzyny açmaga, rugsady bardyr. We haçanda ýarawsyzlykdan açylan wagty, agzyny beklemedik günleriniň kazasyny almaklyk, oňa wajypdyr. Bu barada Alla tagala şeýle diýýär: “Eger-de sizden bir adam (oraza günlerinde) hassa ýa-da ýolagçy bolsa (we agzyny açsa), onda ol sanalgy günlerini (oraza tutup, bilmedik günleriniň kazasyny) başga günlerde tutsyn”. (Bakara:184). Ýene-de başga bir aýatda şeýle diýýär: “Kim bu (remezan) aýa ýetse, onda agyz beklesin! Sizden bir adam (bu aýda) hassa ýa-da ýolagçy bolsa, onda ol (oraza tutup bilmedik) sanalgy günleriniň (kazasyny) başga günlerde tutsyn”. (Bakara:185).

Bu agyz açmaklyga, rugsat berilen hassalyk, diňe ýarawsyzlyk sebäpli, agzyny bekläp bilmejekler üçindir.

Ýöne welin, ýarawsyzlykdan gutylyp bilmejek hassa adama ýa-da halys garry adam ýaly, oraza tutmaklykdan ejiz gelýän adamlara, hiç bir kazasyz agyz açmaklyga, rugsatlary bardyr. Ýöne olaryň boýnuna töleg haky bardyr. Ol hem, her gününe bir miskini doýurmakdyr. Sebäbi, Alla tagala, başda orazany parz edende, agyz beklemelek bilen, naharlamaklygyň haýsam bolsa birini, saýlamaklyga ygtyýar beripdi. Şeýlelikde, uzur tapylan adama, bir miskin adamy naharlamak hökümi, ýokardaky hökümden alnandyr.

Ymam Buhary -Alla oňa rehmet etsin- aýtdy: “Egerde halys garry adam, agyz beklemecligi (oraza tutmagy) başarmasa, her gününe bir miskini naharlasa bolýandyr. Çünki, Enes –Alla ondan razy bolsun- halys garranda, bir ýyl ýa-da iki ýyl agyz beklemecliginiň ýerine, miskin adamy naharlapdy. Şeýle-de, Ibni Abbas –Alla olardan razy bolsun- şeýle aýtdy: “Agzyny bekläp

bilmeýän, garry erkek we aýal maşgala, her gününe bir miskini naharlasa ýeterlikdir”¹.

Hassalyk we garrylyk ýaly, ejizlik bilen, agzyny bekläp bilmeýänler, her gününe öz ýurdynda, adaty meşhur bolan tagamdan, agramy (1 kilo, 125 gram) bolan nahar bilen, öwezini tutup bilýandirler.

Ýöne, haçanda şol ýarawsyz adam hassa halýnda hem, agzyny bekläýse, hiç bir zat bermezden, onuň orazasy kabuldyr.

Ikinji sebäbi: Ýolagçylyk. Ýolagçy adamyň, oraza aýynda agzyny açmaga, rugsady bardyr. Ýöne, haçanda sapary gutarandan soňra, goýberen günleriniň kazasyny almaklyk, oňa wajypdyr. Bu barada Alla tagala şeýle diýýär: “Bes, sizden bir adam (oraza günlerinde) hassa ýa-da ýolagçy bolsa (we agzyny açsa), onda ol sanalgy günlerini (oraza tutup bilmedik günleriniň kazasyny) başga günlerde tutsyn”. (Bakara:184). Ýene-de başga bir aýatda şeýle diýýär: “Kim bu (oraza) aýa ýetse, onda agyz beklesin! Sizden bir adam (bu aýda) hassa ýa-da ýolagçy bolsa, onda ol (oraza tutup bilmedik) sanalgy günleriniň (kazasyny) başga günlerde tutsyn”. (Bakara:185). Şeýle-de bu barada sahyh hadysda şeýle aýdylýar: Haçanda Pygamberimiz –sallallahu aleýhi we sellemden- ýolagçy adamyň, orazasy barada soranlarynda, ol şeýle jogap berdi: “Eger isleseň orazaňy tut, eger islemeseň tutma”². Şeýle-de Pygamberimiz –sallallahu aleýhi we sellem- oraza aýynda, agzy bekli ýagdaýynda, Mekgä sapara çykypdy. Haçanda, Kedid diýen ýere ýetende, agzyny açdy we adamlar hem agzularyny açdylar³.

Agzyňy açmaklyga rugsat berlen sapar, namazy gysgaltmaga rugsat berlen sapardyr. Oňa berlen ölçeg bolsa, takmynan, azyndan segsen km ýola, edilen sapardyr.

Eger-de sapar ediji adam, agzyny açmaga rugsat berlen halatynda hem, agzyny bekläýse, onuň orazasy kabuldyr. Bu barada Enes –Alla ondan razy bolsun- rowaýat edýän hadysynda şeýle diýdi: “Pygamberimiz –sallallahu aleýhi we sellem- bilen (oraza aýynda) sapar eden halatymyzda, agzy bekli

¹Rowaýat eden: Buhary (4505).

²Rowaýat eden: Buhary (1943).

³Rowaýat eden: Buhary (1944).

kişi, agzyny açana we agzyny açan kişi, agzyny bekläne, hiç-hili kem garaýyş etmez diler”¹. Ýöne bu ýagdaý, haçanda sapar edýän adama, agram düşmejek bolsadyr. Eger-de oňa, oraza tutmagy agyr düşjek bolsa, ýa-da özüne zeper ýeter öýütse, onda oňa, rugsatdan peýdalanyp, agzyny açmaklygy has gowydyr. Çünki Pygamberimiz –sallallahu aleyhi we sellem- saparda, agzy bekleli adamyň, özünden gidip, kölegäniň aşagynda, adamlaryň daşyna üýşüp duranlaryny görende, şeýle aýtdy: “Saparda agzyňy beklemeklik, haýyrdan däldir”².

Üçünji sebäbi: Aýbaşy ýa-da kyrk çile gany gelen, aýal maşgala. Aýbaşy ýa-da kyrk çile gany, gelen aýal maşgala, oraza aýynda agzyny açmaklyk wajypdyr. Megerem, oňa agyz beklemeklik haramdyr. Eger-de agzyny bekläýse hem, amaly kabul bolýan däldir. Bu barada Ebu Sa’id Al-Hudrynyň rowaýat eden hadysynda, Pygamberimiz –sallallahu aleyhi we sellem- şeýle aýtdy: “Eýsem, haçanda aýal maşgalanyň, aýbaşy gany başlanda, namaz okamasyny we oraza tutmasyny goýýar, dälmi?! Çünki, dininiň kemliginiň sebäbi hem, şoldyr”³.

Megerem, ol ikisine, orazanyň kazasyny almaklyk wajypdyr. Bu barada Aýşa –Alla ondan razy bolsun- şeýle aýtdy: “Aýbaşy gany başlan halatymyzda, orazanyň kazasyny almaklyk bize emir edilerdi. Emma namazyň kazasyny almaklyk, bize emir edilmezdi”⁴.

Dördünji sebäbi: Göwreli we çaga emdirýän aýal maşgala. Eger-de aýal maşgala, göwreli ýa-da çaga emdirýän wagtynda, agzyny beklese, özüne ýa-da çagasyna, zeper ýeter oýdüp gorksa, onda oňa agzyny açmaklyga, rugsady bardyr. Bu barada Enes –Alla ondan razy bolsun- rowaýat eden hadysynda şeýle diýdi: “Allanyň resuly –sallallahu aleyhi we sellem- şeýle aýtdy: “Çünki Alla tagala, sapar edýän adama, namazynyň ýarysyny we oraza tutmagyny, terk etmäge rugsat berendir. Şeýle-de göwreli we çaga emdirýän aýal maşgala hem, oraza tutmaklygy, terk etmäge, rugsat berendir”⁵. Eger-de göwreli we çaga emdirýän aýal maşgala, özüne zeper ýetmeginden gorkup,

¹Rowaýat eden: Buhary (1947).

²Rowaýat eden: Buhary (1946).

³Rowaýat eden: Buhary (304).

⁴Rowaýat eden: Muslim (335).

⁵Rowaýat edenler: Tirmizi (715) we oňa hasan diýen, Nisäýi (2/103), Ibni Mäje (1667), Şeýh Albäni hadysa hasan diýen.

agzyny açayýsa, onda ol, sypdyran her bir güniniň kazasyny almalydyr. Emma şol bir wagtda olaryň ikisi, özleri we çagalary üçin gorkup, agyzlaryny açsalar, onda olara, kazasynyň üstüne, her gün, bir misgini doýurmaklyk hem wajypdyr. Bu barada Ibni Abbas –Alla olardan razy bolsun- şeýle aýtdy: “Göwreli we çaga emdiriji aýal maşgala, çagasyna zeper ýetmeginden gorkup, orzasyny açayýsa, onda oňa, her açan gününe, bir misgini naharlamak gerekdir”¹.

Oraza açmaklyga rugsat berlen sebäpleri, gysgaldyp aýtsak, olar dörtidir: Sapar (ýolagçylyk), hassalyk, aýbaşy we kyrk çile ganynyň gelmegi we heläkçilikden gorkmak, ol hem göwreli we çaga emdiriji aýal maşgalanyň, çagasy üçin gorkmagydyr.

- Ikinji mesele: Orazany bozýan zatlar

Aşakdaky agzaljak zatlar, agzy bekli adamyň, orzasyny bozup, agzyny açýan zatlardyr:

Birinji: Agzy beklidigini bilip duran halatynda, iýip-içmeklik. Bu barada Alla tagala şeýle diýýär: “Siz säher çagy, tä siziň üçin ak sapak gara sapakdan saýgarylýança, iýiň we içiň! Soň agşama çenli (Gün ýaşýança) agyz bekläň!”. (Bakara:187).

Aýatyň beýan etmegine görä, agyz bekleýän adam, ertir namazynyň wagty gireninden, tä gün ýaşýança, iýip-içmekden gaýtarlandyr. Eger-de agzynyň beklidigini ýadyndan çykaryp, bilmezden iýip-içse, onuň orazasy dogrydyr. Ýöne agzynyň beklidigi ýadyna düşse ýa-da ýatladylsa, ondan soňra, oňa iýip-içmekden saklanmaklyk wajypdyr. Çünki bu barada Pygamberimiz –sallallahu aleyhi we sellem- şeýle diýdi: “Kimde-kim agzy bekli halynda, bilmezden iýip-içse, onda ol, agzyny beklemeği dowam etsin. Çünki ony Alla tagala iýip-içirendir”².

Şeýle-de burnuňa akdyrylýan derman hem agzyňy açýandyr. Çünki agzy bekli adam, agzyndan iýmitlenmän, sanjym arkaly iýmitlenmek ýaly, ýollaryň

¹Rowaýat eden: Ebu Dawud (2317,2318), Şeýh Albäni hadysa sahyh diýen.

²Rowaýat edenler: Buhary (1933), Muslim (1155), asly hadysy Ebu hureýre rowaýat eden.

üsti bilen iýmitlense, ýagny, ähli iýip-içmekligiň hökümünü alýan zatlar, aşgazana barýan bolsa, onda onuň agzy açylýandyr.

Ikinji: Är-aýal jynsy gatnaşygy. Är-aýal jynsy gatnaşygy, orazany bozýandyr. Kimde-kim är-aýal jynsy gatnaşygyny etse, onuň şol günki orazasy batyla çykýandyr. Ony eden adamyň ilkinji etmeli zady, Alladan magfyret sorap, toba edeninden soňra, şol gününüň kazasyny almaly we kazasynyň daşyndan, günäsini hem ýuwmalýdyr. Ol bolsa, tertip bilen aýdyljak üç sany zatdan ybaratdyr: Guly azatlyga boşatmaly, eger ony başarmasa, onda iki aýlap yzly-yzyna agyz beklemeli, eger ony hem başarmasa, onda altmyş sany misgini doýurmalydyr. Bu barada Ebu Hureýre -Alla ondan razy bolsun-rowaýat eden hadysynda, şeýle diýdi: “Haçanda Pygamberimiz -sallallahu aleyhi we sellem- bilen otyrkak, bir adam geldi-de: “Eý, Allanyň resuly –sallallahu aleyhi we sellem- men heläklige uçradym” diýdi. Şonda Pygamberimiz: “Näme boldy?” diýip, sorady. Ol hem: “Agzym bekle halyma, maşgalam bilen jynsy gatnaşygyny etdim” diýdi. Şonda Allanyň resuly -sallallahu aleyhi we sellem-: “Guly boşatmaklyga, güýjüň ýetýärmä?” diýip, sorady. Ol bolsa: “Ýok” diýdi. Soňra Pygamberimiz: “Iki aýlap yzly-yzyna agyz beklemekligi başaryňmy?” diýip, sorady. Ol ýene-de: “Ýok” diýdi. Soňra Pygamberimiz: “Altmyş misgini naharlap başaryňmy?” diýip, sorady. Ol: “Ýok” diýdi. Ebu hureýre aýtdy: “Soňra Pygamberimiz –sallallahu aleyhi we sellem- hiç zat etmän, bir salym oturdy. Biz hem hiç zat etmän, oňa garaşyp otyrdyk. Şonda Pygamberimize –sallallahu aleyhi we sellem- bir torbaly hurma getirildi. Ony görüp: “Ýaňky soragçy niredede?” diýip, sorady. Ol: “Men bärde” diýdi. Pygamberimiz oňa: “Şuny alda, sadaka ber” diýdi. Ol adam: “Eý, Allanyň resuly heý, menden beter hem, garyp barmy?! Alladan kasam bolsun! Çünki (Medinede) meniň öýümden beter, garyp öý ýokdur” diýdi. Şonda Pygamberimiz –sallallahu aleyhi we sellem- onuň aýdan sözüne, azy dişleri görüljek derejede güldi-de, oňa: “Maşgalaňy onuň bilen naharla” diýdi”¹.

Şolar ýaly hem, indiki agzaljak käbir zatlar, jynsy gatnaşyk edeniň hökümünü, alýandyr. Olardan: Öz eradasy esasynda, jynsy agzasyndan dölüň çykmaklygyna, sebäp bolsa, ýagny, eger-de agzy bekle adam öz islegi bilen,

¹Rowaýat edenler: Buhary (1936), Muslim (1111).

maşgalasyny öpende, ýa-da oňa degende, ýa-da özi onanizm arkaly (eliniň kömegi bilen) dökse, ýa-da başga ýollar arkaly döli çyksa, tapawudy ýok, onuň orazasy bozulýandyr. Sebäbi, ol agyz beklemecligiň tersi bolan şähwetdir we onuň boýnuna, günä ýuwmazdan, diňe şol gününiň kazasyny alsa, bolýandyr. Sebäbi günä ýuwmaklyk, diňe jynsy gatnaşyk eden adamyň borjydyr. Çünki delil hem, diňe şoňa gelendir.

Ýöne, haçanda agzy bekli adam ýatsa we gusul bolsa, ýa-da hiç bir şähweti duýmazdan, ýarawsyzlyk sebäpli ondan döl çyksa, onda onuň orazasy bozulýan däldir. Sebäbi ol döl, onuň öz eradasy esasynda, çykan däldir.

Üçünji: Öz eradanyň esasynda gusmaklyk. Ol bolsa, aşgazandaky nahary ýa-da suwy öz islegiň bilen agzyňdan çykarmakdyr. Ýöne, ol, islegsiz, özüni saklap bilmezden gusaýsa, onuň orazasyna hiç-hili zyýan ýetirýän däldir. Bu barada Pygamberimiz –sallallahu aleyhi we sellem- şeýle diýdi: “Kimde-kim özüni saklap bilmezden gussa, oňa kaza almak gerek däldir we kim öz islegi esasynda gussa, onda oňa kaza almaklyk wajypdyr”¹.

Dördünji: Hijäme etdirmek (gan aldyrmak). Ol bolsa, damardan dälde, hamdan alynýan gandyr. Haçanda agzy bekli adam, hijäme etdirse, onuň orazasy bozulýandyr. Bu barada Pygamberimiz –sallallahu aleyhi we sellem- şeýle diýdi: “Hijäme edeniň (gan alanyň) we hijäme etdireniň (gan aldyranyň) orazasy bozulandyr”². Şunlukda, hijäme edeniň hem orazasy bozulýandyr. Ýöne, haçanda gany, agzy bilen sorup çykarman, başga bir gural arkaly çykarsa, orazasy bozulmaýar diýip, bilýäris –Alla has gowy bilijidir-.

Şolar ýaly hem, başgalara kömek bolsun diýip, damaryňdan gan aldyrsaň, ol hem hijäma etdireniň hökümünü alýandyr. Ýöne, eger-de ýara sebäpli, ýa-da diş gopurmaklyk sebäpli, ýa-da burnuňdan, gan gelse, ol gan, orazaňa zeper ýetirýän däldir. Sebäbi ol, hijäme hem däl, we onuň hökümünü alýan zat hem däldir.

Bäşinji: Aýbaşy we kyrk çile gany gelse. Haçanda aýal maşgala, aýbaşy ýa-da kyrk çile ganyny görse, agzyny açyp, soňra kazasyny almaklyk oňa

¹Rowaýat edenler: Ebu Dawud (2380), Tirmizi (720), Ibni Mäje (1676), Şeýh Albäni hadysa sahyh diýen.

²Rowaýat edenler: Ebu Dawud (2367), Ibni Huzeýme (1983), Şeýh Albäni hadysa sahyh diýen.

wajypdyr. Bu barada Pygamberimiz –sallallahu aleyhi we sellem- aýal maşgala barada şeýle diýdi: “Eýsem, haçanda aýal maşgalanyň, aýbaşy gany başlanda, namaz okamasyny we oraza tutmasyny goýýar, dälmi?!”¹.

Altynjy: Agzyň açmaklyk niýetini etmek. Kimde-kim agzy bekleli halyna, agyz açylýan wagtyndan öň, agyz açmaklyk niýetini etse we hiç-zat iýmedik hem bolsa, onuň orazasy batyla çykýandyr. Sebäbi, niýet etmeklik, orazanyň iki rüküniniň biridir. Eger-de ol öz islegi bilen agzyny açmaklygy kast etse, onda onuň orazasy batyla çykýandyr.

Ýedinji: Dinden dänmek (Mürted bolmak). Çünki yslam dinden däneniň, eden amallary kabul bolýan däldir. Bu barada Alla tagala şeýle diýýär: “(Eý, Muhammet!) Takyk, saňa we senden öňki ötenlere: “Kasam bolsun! Alla şärik goşsaň, eden amalyň biderek bolar we zeper çekenlerden bolarsyň” diýip wahyý edilipdi”. (Zümer:65).

- **Üçünji bap: Orazanyň mustahap² we mekruh³ amallary, bu bolsa iki meseläni öz içine alýandyr:**

- **Birinji mesele: Orazanyň mustahap amallary:**

Oraza aýynda agyz bekleýän adamyň, aşakdaky agzaljak zatlara üns bermekligi gowy görlendir:

1- Selälik⁴ edinmek. Bu barada Pygamberimiz –sallallahu aleyhi we sellem- şeýle diýdi: “Selälik ediniň! Çünki selälikde bereket bardyr”⁵. Selälik edinmeklik, naharyň köpligine, ýa azlygyna bagly däldir. Megerem, bir owurt suw içseňde, oňa amal etdigiň hasaplanýandyr. Seläligiň wagty, ýarym gijeden başlap, tä ertir namazynyň wagtyna çenlidir.

2- Seläligi gijikdirmek. Bu barada Zeýd ibni Säbit –Alla ondan razy bolsun- rowaýat edýän hadysynda, şeýle aýtdy: “Allanyň resuly –sallallahu aleyhi

¹Rowaýat eden: Buhary (304).

²Mustahap: “Edilmegi gowy görülýän amal we ony eden adama, sogap berler”.

³Mekruh: “Ýigrenilýän amal, ýöne ony edene, günä ýokdur”.

⁴Selälik: “Agyz beklemek üçin, iýilýän, iýip-içgidir”.

⁵Rowaýat edenler: Buhary (1923), Muslim (1095).

we sellem- bilen selälik edindik, soňra bilelikde namaza turdyk”. Men soradym: “Selälik bilen namazyň aralygy näçe wagtdy?”. Ol aýtdy: “(Kuranyň) elli aýatyny okarlyk derejededi”¹.

- 3- Agyz açara howlukmak.** Agyz bekleýän adam, günüň ýaşandygyny bilen badyna, agzyny açmaga howlukmagy, gowy görlendir. Bu barada Sehl ibni Sad –Alla ondan razy bolsun- aýtdy: Çünki Pygamberimiz –sallallahu aleýhi we sellem- şeýle aýtdy: “Adamlaryň, agyz açar wagtynyň giren dessine, agyzlaryny açýandyklary, olaryň haýyrdadygyna delalat edýändir”².
- 4- Agzyňy täze bişen hurma bilen açmak.** Eger ony tapmasa, onda guran hurma bilen we onuň sany hem, täk bolmaklygy sünnetdir. Eger ony hem tapmasa, onda suw owurtlasa hem bolar. Bu barada Enes –Alla ondan razy bolsun- rowaýat eden hadysynda, şeýle aýtdy: “Allanyň resuly –sallallahu aleýhi we sellem- agşam namazyny okamazyndan öň, agzyny, täze hurma bilen, eger ony tapmasa, guran hurma bilen, eger ony hem tapmasa, suw owurtlap açardy”³. Eger-de hiç zat tapmadyk halatynda, diňe ýüregi bilen agyz açmaklygy niýet edeni ýeterlikdir.
- 5- Agyz açan wagtynda we agzy bekle halynda, doga-dileg etmek.** Bu barada Pygamberimiz –sallallahu aleýhi we sellem- şeýle diýdi: “Üç görnüşdäki adamyň dogasy yzyna gaýtarylýan däldir. Olar: Agzy bekle adam, tä agzyny açýança, adalatly häkim we zulüm edilen adamdyr”⁴.
- 6- Sadaka bermeklik, Kuran okamaklyk, agyz açar etmeklik we gowy görülen amallary, köp etmeklik.** Ibni Abbas –Alla olardan razy bolsun- aýtdy: “Allanyň resuly –sallallahu aleýhi we sellem- haýyr etmekde, iň eli açyk adamdy. Orazada Jebraýyl –aleýhissalam- bilen duşuşmaly wagtlary bolsa, has hem betere eli açylardy. Çünki Jebraýyl –aleýhissalam- Pygamberimiz bilen, orazanyň her gijesi duşuşardy we oňa Kuran okatdyrardy. Allanyň resuly –sallallahu aleýhi we sellem- haçanda Jebraýyl –aleýhissalam- bilen duşuşanda, haýyr etmekde eliniň açyklygy, şemaldanda beterde”⁵.

¹Rowaýat edenler: Buhary (575), Muslim (1097), hadys Muslimden alnan.

²Rowaýat edenler: Buhary (1957), Muslim (1098).

³Rowaýat edenler: Ebu Dawud (2356), Tirmizi (696) we hadysa hasan diýen, Şeýh Albäni hem hasan diýen.

⁴Rowaýat edenler: Tirmizi (2526) we hadysa hasan diýen, Beyhaky (3/345), Şeýh Albäni hadysa sahyh diýen.

⁵Rowaýat edenler: Buhary (6), Muslim (2308).

- 7- Gijeki (Tarawa) namazlaryňa berk bolmak.** Hususanam, orazanyň soňky on gününde berk bolmak. Aýşa –Alla ondan razy bolsun- aýtdy: “Pygamberimiz –sallallahu aleyhi we sellem- orazanyň soňky on gününde, maşgalasyny tuzuryp, gijesini ybadat edip geçirerdi”¹. Şeýle-de Pygamberimiziň –sallallahu aleyhi we sellemiň- orazanyň fazly barada aýdan sözi hem, şu ýere degişlidir: “Kimde-kim remezan aýynyň orazasyna iman edip we şol aýyny ybadatda geçirip, bir Alladan onuň sogabyny umyt etse, onuň geçmiş günäleri bagyşlanar”².
- 8- Umra etmek.** Çünki Pygamberimiz –sallallahu aleyhi we sellem- şeýle aýtdy: “Oraza aýynda edilen umra, haj edeniň sogabyna barabardyr”³.
- 9- Haçanda biri sögen halynda “Agzym bekli” diýmeklik.** Bu barada Pygamberimiz –sallallahu aleyhi we sellem- şeýle diýdi: “Takyk, haýsy-da bolsa biriňiz, agzyny bekläýse, onda ol, agzy bekli halynda, paýyş söz aýtmasyn we bolgusyz zatlary gürlemesin. Eger-de oňa, biri sögäýse, ýa-da onuň bilen, uruşmak isläýse, onda ol: “Meniň agzym bekli” diýip, aýtsyn”⁴.

- **Ikinji mesele: Orazanyň mekruh amallary:**

Agzy bekli adamyň edýän käbir amallary, onuň orazasyna zeper ýetirip we sogabyny kemeltýändir. Olar bolsa:

- 1- Agzyňy we burnuňy çennen aşa edip çaykamaklyk.** Suwuň içiňe gitmekligi, mümkin bolanlygy sebäplidir. Çünki Pygamberimiz -sallallahu aleyhi we sellem- şeýle diýdi: “Agzyň bekli bolmadyk halatyňda, burnuňy çennen aşa edip ýuwgyn”⁵.
- 2- Şähwetli wagtyň, maşgalaňy öpmeklik.** Bu bolsa, özüni tutup bilmejek adamlara degişlidir. Şeýlelikde, agzy bekli adama, maşgalasyny ýa-da gyrnagyny öpmeklik ýigrenilendir. Megerem ol, şähwetiňi turuzyp, dölüş çykmaklygyna ýa-da jynsy gatnaşygyny etmeklige eltýändir. Eger-de ol

¹Rowaýat edenler: Buhary (2024), Muslim (1174).

²Rowaýat eden: Muslim (759).

³Rowaýat edenler: Buhary (1782), Muslim (1256).

⁴Rowaýat edenler: Buhary (1904), Muslim (1101), hadys Buharydan alnan.

⁵Rowaýat edenler: Tirmizi (788) we hadysa sahyh diýen, Nisäýi (1/66), Ibni Mäje (407), Şeýh Albäni hadysa sahyh diýen.

orazasyny bozmajakdygyna göwni ýetse, onda oňa zeperi ýokdur. Çünki Pygamberimiz –sallallahu aleýhi we sellem- agzy bekli halýnda, maşgalasyny öperdi. Bu barada Aýşa –Alla ondan razy bolsun- şeýle aýtdy: “(Şähwet) isleginde özüni tutup başarardy”¹. Şolar ýaly hem, şähwetiňi oýarjak zatlardan daşda durmalydyr. Ýagny, maşgalaňa ýa-da gyrnagýňa zygiderli seredip durmakdan, ýa-da jynsy gatnaşyk etmekligi pikirlenmekden saklanmalydyr. Sebäbi ol amallar, dölüň çykmaklygyna ýa-da jynsy gatnaşygyny etmeklige, eltýän zatlardyr.

- 3- Gakylygýň ýuwutmaklyk.** Şebäbi, gakylyk ýuwutmaklyk, hapaçylyk we zeper ýetirmekden daşary, ol aşgazanyňa düşýär we bedeniňe güýç-kuwwat berýär.
- 4- Mätäçsiz, naharyň tagamyny datmaklyk.** Eger-de aşpez bolup, naharyň duzuny we ş.m datmaklyga, mätäç bolsa, onda hiç bir zeperi ýokdur. Ýöne ol, bokurdagyna hiç bir zadyň gitmezligi üçin, seresap bolmalydyr.

- **Dördünji bap: Kaza, mustahap, ýigrenilen we haram bolan agyz beklemeler**

Bu bolsa aşakdaky meselelerden ybaratdyr:

- **Birinji mesele: Orazanyň kazasy:**

Eger-de bir musulman adam, oraza aýynda hiç bir sebäpsiz agzyny açsa, onda oňa Allasyna toba edip, Ondan magfyret soramaklyk wajypdyr. Çünki ol uly jerimeli günä edendir. Toba we magfyret edeninden soňra, agyz beklemedik gününüň kazasyny almaklyk, oňa wajypdyr. Alymlaryň has dogry aýtmaklaryna görä, kazany, oraza gutaranyndan soňra, göni almalydyr. Sebäbi, ol agzyny açmaklyga rugsat berlen adamlardan däl di we orazany bolsa, öz wagtynda tutmaklyk oňa wajypdy.

Ýöne eger-de ol, agzyny açmaga rugsat berlen adamlardan bolsa, ýagny, aýbaşy we kyrk çile gany gelen maşgala, hassa, ýolagçy we ş.m-lerden bolsa, onda oňa, diňe giçiren günleriniň kazasyny almaklyk wajypdyr. Şeýle-de oňa, sypdyran kazasyny göni almazdan, indiki oraza çenli almaga rugsady bardyr.

¹Rowaýat edenler: Buhary (1927), Muslim (1106).

Ýöne onuň hakyna, tizleşmeklik gowy görlendir. Sebäbi, oňa geljekde näme boljakdygy belli däldir. Megerem, oňa hassalyk we ş.m. ýaly, agyz beklemekden böwet bolýan sebäbiň düşmekligi mümkindir. Şunlukda, kazasyny almakda tizleşmekligi, oňa, öz boýnundaky borjy çalt aýyrmaga, kömek edýändir. Eger-de onuň uzury (agyz beklemekden alyp galan sebäbi), indiki oraza çenli dowam edip, kazasyny alyp başarmasa, onda oňa ikinji orazasyndan soň almaklyga rugsady bardyr.

Ýöne ol kazasyny, indiki dälde soňky oraza çenli, hiç bir sebäpsiz gijikdiräýse, onda oňa tutmaly kazasynyň üstüne, her gününe bir misgini doýurmaklyk hem wajypdyr.

Şeýle-de ol, tutmaly kazasynyň günlerini, yzly-yzyna beklemekligi şert däldir. Islese yzly-yzyna, islemese-de aralaryny bölüp, bekläp bilýändir. Bu barada Alla tagala şeýle diýýär: “Eger-de sizden bir adam (oraza günlerinde) hassa ýa-da ýolagçy bolsa (we agzyny açaysa), onda ol, sanalgy günlerini (oraza tutup bilmedik günleriniň kazasyny) başga günlerde tutsyn”. (Bakara:184). Alla tagala bu aýatda, başga günlerde diýdi. Eger-de yzly-yzyna bolan bolsa, onda Alla tagala beýän ederd.

- **Ikinji mesele: Agyz bekleme mustahap bolan günler:**

Bu bolsa Alla tagalanyň hikmeti we bendelerine bolan rehmedidir: Çünki Alla tagala parz eden amallaryna meňzeş, mustahap amallary hem goýandyr. Megerem mundan, artykmaç sogap we ejir isleýän bendeler we parz amallaryny kemçilikli ýerine ýetirenler, peýdalanyp bilýändirler. Geçenki kitaplarda aýdyşymyz ýaly, kyýamat gününde parz amallarynda kemçilik bolanlar, mustahap amallary bilen, ony dolduryp bilýändirler. Elbetde, ol agyz beklemeklik mustahap bolan günler şulardyr:

1- Oaza (remezan) aýyndan soňra gelýän, baýram (şewwäl) aýynda, alty gün agyz beklemeklik. Bu barada Ebu Eýýub El-Ensary –Alla ondan razy bolsun- rowaýat edýän hadysynda şeýle diýdi: “Allanyň resuly –sallallahu aleyhi we sellemiň- şeýle diýenini eşitdim: “Kim orazany bekläp, baýram

aýynda hem, alty gün beklese, onda ol, edil bütin ýyl agzyny beklän ýalydyr”¹.

2- Haj etmeýän adama, Arafa gününde (gurban aýynyň dokuzuna) agyz beklemeklik. Bu barada Ebu Katäde –Alla ondan razy bolsun-rowaýat edýän hadysynda şeýle diýdi: “Allanyň resuly –sallallahu aleýhi we sellem- aýtdy: “Arafa gününde agzyny bekläne, Alla tagaladan, onuň geçen we geljek ýyldaky, eden günälerini, ýuwmaklygyny, umyt edýäriň”². Emma haj ediji adama bolsa, ol günde agyz beklemeklik sünnet däldir. Çünki Pygamberimiz –sallallahu aleýhi we sellem- ol günde agyz beklemändi we adamlar hem onuň edýän ähli amalaryny synlaýardylar (eger-de agyz beklän bolsady, bize habary ýeterdi). Ol günde haj ediji adamyň agzy açyk bolmaklygynyň sebäbi, dogma-dileglerini we ybadatlaryny kämil berjaý etmeklige, güýjiniň bolmagy üçindir.

3- A’şura (aşyr aýynyň onunjy) gününde agyz beklemeklik. Çünki Pygamberimiz –sallallahu aleýhi we sellemden- a’şura gününde agyz beklemeklik barada soraldy? Şonda Pygamberimiz şeýle jogap berdi: “Alla tagaladan, geçen ýylky edilen günäleriň ýuwulmaklygyny umyt edýäriň”³. Şeýle-de öňünden ýa-da zyndan ýene-de bir gün agyz beklemeklik mustahapdyr. Bu barada Pygamberimiz –sallallahu aleýhi we sellem- şeýle diýdi: “Eger-de geljekgi ýyla çenli galaýsam, onda aşyr aýynyň dokuzyna hem, agzymy bekläriň”⁴. Ýene başga bir hadysda şeýle diýdi: “Ýahudlara (Ýewreýlere) garşy gelmek üçin, a’şura gününüň öňünden ýa-da zyndan, ýene-de bir gün beklän! (megerem, ýewreýler diňe a’şura gününde agyz bekleýärler)”⁵.

4- Duşenbe (birinji) we penşenbe (dördünji) gün agzyňy beklemeklik. Bu barada Aýşa –Alla ondan razy bolsan- rowaýat edýän hadysynda şeýle diýdi: “Pygamberimiz –sallallahu aleýhi we sellem- duşenbe we penşenbe günleri agzyny beklärdi”⁶. Ýene-de Pygamberimiz –sallallahu aleýhi we

¹Rowaýat eden: Muslim (1164).

²Rowaýat eden: Muslim (1162).

³Rowaýat eden: Muslim (1162), uzyn hadysdan bir bölek.

⁴Rowaýat eden: Muslim (1133).

⁵Rowaýat edenler: Ahmed (1/241), Ibni Huzeýme (2095).

⁶Rowaýat edenler: Ahmed (5/201), Tirmizi (745) we hadysa hasan sahyh diýen, Şeýh Albäni hadysa sahyh diýen.

sellem- şeýle diýdi: “Duşenbe we penşenbe günlerde, edilen amallaryň hasabaty alynýandyr. Men hem amallarymyň hasabata alynýan gününde, agzymyň bekli bolmagyny gowy görýärim”¹.

5- Her (hijri) aýda üç gün agzyňy beklemeçlik. Bu barada Pygamberimiz –sallallahu aleýhi we sellem- Abdullah ibni Amra şeýle diýdi: “Her aýda üç gün agzyňy bekle, çünki her bir hasanat (ýagşy amal), on esse artýandyr. Şeýle etseň, bir ýyly kämil agyz beklän hasaplanarsyň”². Şeýle-de Ebu Hureýre –Alla ondan razy bolsun- rowaýat edýän hadysynda şeýle diýdi: “Halylym (Ýagşy ýoldaşym) –sallallahu aleýhi we sellem- üç zady maňa wesýet etdi. Olar: Her aýda üç gün agyz beklemeçligi, (gün çykanyndan soň okalýan) iki rekagat zuha namazyny okamaklygy we ýatmazymdan öň, witr namazyny okamaklygy, wesýet edendir”³. Ol üç gün, (hijri) aýynyň ortaky ak günlerinde, ýagny, onüçünji, ondördünji we onbäşinji günlerinde bolmaklygy mustahapdyr. Bu barada Ebu Zer –Alla ondan razy bolsun- rowaýat edýän hadysynda şeýle diýdi: “Pygamberimiz –sallallahu aleýhi we sellem- aýtdy: “Kimde-kim her aýda, üç gün agyz bekleýän bolsa, onda ony aýyň ak günlerinde beklesin”⁴.

6- Günaşadan agyz beklemeçlik. Bu barada Pygamberimiz –sallallahu aleýhi we sellem- şeýle diýdi: “Dawud –aleýhissalamyň- agyz bekleýşi, has gowy agyz beklenişikdir. Çünki ol günaşadan agzyny beklär eken”⁵. Bu bolsa artykmaç edilýän amallaryň iň gowysydyr.

7- Aşyr (muharrem) aýynda agzyňy beklemeçlik. Bu barada Ebu Hureýre –Alla ondan razy bolsun- rowaýat edýän hadysynda şeýle diýdi: Allanyň resuly –sallallahu aleýhi we sellem- aýtdy: “Oraza aýyndan soň, iň gowy agyz beklenilýän aý, aşyr aýydyr we parz namazlaryndan soňky, iň gowy namaz, gijeki namazdyr”⁶.

¹Rowaýat edenler: Tirmizi (751), Nesäýi (1/322), Ebu Dawud (2436), Tirmizi hadysa hasan diýen, Şeýh Albäni hadysa sahyh diýen.

²Rowaýat eden: Buhary (1976).

³Rowaýat eden: Buhary (1981).

⁴Rowaýat edenler: Ahmed (5/152), Nesäýi (4/222), hadys Ahmetden alnan, Şeýh Albäni hadysa hasan diýen.

⁵ Rowaýat eden: Buhary (1976).

⁶Rowaýat eden: Muslim (1163).

8- Gurban (zul-hijja) aýynyň birindan, dokuzuna çenli agyz beklemeçlik. Bu bolsa gurban aýynyň birinji gününden başlap, tä dokuzynjy gününe çenli, ýagny, Arafa gününe çenli agyz beklemeçdir. Bu höküm, şol günlerde edilen amallaryň, mertebesiniň ulydygy barada, gelen hadyslardan alnan hökümdir. Çünki Pygamberimiz –sallallahu aleyhi we sellem- şeýle diýdi: “Alla tagala üçin edilen salyh amallaryň iň gowysy, şu on günde (ýagny, gurban aýynyň başky gününde) edilen amallardyr”¹. We agyz beklemeç hem salyh amallardandyr.

- **Üçünji mesele: Ýigrenilen (mekruh) we haram bolan agyz beklemeçler:**

1- Rejep aýyny ýekelikde kämil agyz beklemeçlik ýigrenilendir. Sebäbi bu aýy, yslamdan öňki jähillikdäki adamlar, özlere mahsus aý edip beýiklänligi üçindir. Eger-de öňündäki ýa-da zyndaky aýda agyz beklemeç bolsa, onda onuň amaly mekruh däldir. Sebäbi ol, diňe rejep aýyny mahsuslan däldir. Ahmed ibni Harşete ibni Al-Hur aýtdy: Omar ibni Al-Hattabyň rejep aýyny mahsus edip agzyny bekleýänleriň, öňlerine nahar goýup, eginlerine urup oturdyp, şeýle diýenini gördüm: “Iýiň, çünki bu aý, jähillikdäkileriň özüne mahsus edip, beýikläň aýdyr”².

2- Juma gününü ýekeligine agyz beklemeçlik ýigrenilendir. Bu barada Pygamberimiz –sallallahu aleyhi we sellem- şeýle diýdi: “Öňünden ýa-da zyndan bir gün beklemeç bolsaňyz, juma günü agzyňyzy beklemeň”³. Eger-de başga bir gün bilen beklese, onda ýaňky hadysyň aýdyşyna görä, hiç bir zyýany ýokdur.

3- Şenbe (altynjy) günü ýekeligine agyz beklemeçlik ýigrenilendir. Bu barada Pygamberimiz –sallallahu aleyhi we sellem- şeýle diýdi: “Diňe parz agyz beklemeçden başga, şenbe gününde agzyňyzy beklemeň”⁴. Bu diýmeçliginiň maksady: şol günü ýekeligine mahsus edip, agyz

¹Rowaýat eden: Buhary (969).

²Rowaýat eden: Ebu Şeýbe, Şeýh Albäni hadysa sahyh diýen.

³Rowaýat edenler: Buhary (1985), Muslim (1144).

⁴Rowaýat edenler: Ebu Dawud (2421), Tirmizi (744), Ibni Mäje (1726), Hakim (1/435), Tirmizi hadysa hasan diýen, Hakim Buharynyň şertine görähadys sahyhdyr diýen, onuň bilen Zehebi hem ylalaşan, Şeýh Albäni hadysa sahyh diýen.

beklemekden gaýtarandyr. Emma başga gün bilen beklese, ýagny, öňünden ýa-da zyndan ýene bir gün beklese, hiç hili zyýany ýokdur. Çünki Pygamberimiz –sallallahu aleýhi we sellem- juma günü, mu'minleriň enesi bolan Juweýriýäniň agzy bekleli wagty, öýüne baranda, oňa şeýle diýdi: “Düýn agzyňy bekleidiňmi?”. Ol: “Ýok” diýdi. Soňra Pygamberimiz: “Ertir agzyňy beklemek isleýärsiňmi?” diýdi. Ol: “Ýok” diýdi. Şonda Pygamberimiz oňa: “Onda agzyňy aç” diýdi”¹. Şenbe günü, başga gün bilen agyz bekleseň bolýandygyna, Pygamberimiziň –sallallahu aleýhi we sellemiň- “Ertir agzyňy beklemek isleýärsiňmi?” diýen sözi, delalat edýändir. Ymam Tirmizi –Alla oňa rahmet etsin- öz kitabynda, ýokardaky hadysy agzanyndan soňra şeýle diýdi: “Bu ýerdäki, ýigrenilen diýilmekliginiň manysy: ýagny, bir adamyň diňe şenbe gününü mahsus edip, agyz beklemekligidir. Sebäbi ol gün, ýahudlaryň beýikläp hormatlaýan günüdür”.

4- Şeklenen günde agyz beklemeklik haramdyr. Ol bolsa meret (şagban) aýynyň otuzdyr. Eger-de şol gijede, asmanda bulut we ş.m. zatlar sebäpli, aý görünmese, onda şol günde agyz beklemeklik haramdyr. Emma asman açyk-arassa bolsa, onda onuň haramdygyna şek şübhe ýokdur. Onuň haramdygyna delil, Ammar –Alla ondan razy bolsun- rowaýat edýän hadysynda şeýle diýdi: “Kim şübheli günde agzyny beklese, megerem ol Ebu Al-Kasya (Pygamberimize) boýun egmedigidir”². Ýene-de Pygamberimiz –sallallahu aleýhi we sellem- şeýle diýdi: “Agyz beklemegi endik edinen adamdan başga, siziň hiç biriňiz Oraza aýynyň öňüsyrasyny, bir gün ýa-da iki gün agzyny bekläp garşylamasyn”³. Bu diýmekliginiň manysy: Ätiýaçlyk maksady bilen, orazanyň öňünden bir-iki gün agyz beklemekden gaýtarandyr. Çünki oraza aýynyň başlangyjy, aýyň görülmekligine baglydyr. Özüni kösemeklige, hiç bir mätäçligi ýokdur. Emma özüne wagt goýup, hemişe agzyny bekleýän adama zeperi ýokdur. Sebäbi ol, orazany garşylamaklyk maksady bilen agzyny beklän däldir.

¹Rowaýat eden: Buhary (1986).

²Rowaýat edenler: Buhary fethul bärîde (4/143), Tirmizi (689), Şeýh Albäni hadysa sahyh diýen.

³Rowaýat eden: Buhary (1914).

Şeýle-de oraza kazasy we aýdylan (nezir) orazasy, wajyp bolanlygy sebäpli, bu hökümden çykýandyr (ýagny, şek gününde beklenmeginiň zyýany ýokdur).

5- Musulmanlaryň iki baýramçylygynda (pitre we gurban baýramynda) agyz beklemeçlik haramdyr. Bu barada Ebu Sa'íd Al-Hudry –Alla ondan razy bolsun- rowaýat edýän hadysynda şeýle diýdi: “Pygamberimiz –sallallahu aleyhi we sellem- pitre we gurban baýramynda agyz beklemeçligi gadagan edendir”¹. Şeýle-de Omar ibni Al-Hattab –Alla ondan razy bolsun- rowaýat edýän hadysynda şeýle diýdi: “Allanyň resuly –sallallahu aleyhi we sellem- şu iki günde, ýagny, Agzyňzy açýan günüňizde (pitre baýramynda) we damak çalyň günüňizde (gurban baýramynda) agyz beklemeçligi gadagan edendir”².

6- Teşryk günleri agyz beklemeçlik ýigrenilendir. Ol günler bolsa, gurban baýramyndan soňky üç gündür. Ýagny, (zul-hijja aýynyň) onbirinji, onikinji we onüçünji günleridir. Çünki Pygamberimiz –sallallahu aleyhi we sellem- ol günler barada şeýle diýdi: “Ol günler, iýip-içip, Allahy zikir edilýän günlerdir”³. Ýene-de bir hadysynda Pygamberimiz –sallallahu aleyhi we sellem- şeýle diýdi: “Arafa günü, damak çalyňýan günü we teşryk günleri, musulman ähliniň baýramydyr we ol günler, iýip-içilýän günlerdir”⁴. Ýöne, temettug we koryn görnüşli haj edýänlere, eger-de damak çalmaga ýagdaýlary bolmasa, onda ol günlerde agyz beklemeçlige rugsatlary bardyr. Bu barada Aýşa we ibni Omar –Alla olardan razy bolsun- rowaýat edýän hadyslarynda şeýle diýdiler: “Ol günlerde, damak çalmaga ýagdaýy bolmadyk adamlardan başgalara, agyz beklemeçlige rugsat berlen däldir”⁵.

- Bäşinji bap: Ygtykäf

Bu bolsa aşakdaky meseleleri öz içine alýandyr:

¹Rowaýat eden: Buhary (1991).

²Rowaýat eden: Buhary (1990).

³Rowaýat eden: Muslim (1141).

⁴Rowaýat eden: Tirmizi (777), we hadysyň hökümüne, hasan sahyh diýen, Şeýh Albäni hadysa sahyh diýen.

⁵Rowaýat eden: Buhary (1997, 1998).

- **Birinji mesele: Ygtykäf sözünüň manysy we onuň hökümi:**

1- Ygtykäf sözünüň dil taýdan manysy: “Bir ýere sygynyp, şol ýerde saklanmaklyk”.

Din taýdan manysy: “Ybadaty adatdan saýgarýan musulmanyň, Allaha tagat-ybadat etmeklik üçin, metjide sygynmaklygydyr”.

2- Hökümi: Alla tagala golaýlaşdyrýan sünnetdir. Bu barada Alla tagala Kuranda şeýle diýýär: “Meniň öýümi (Käbäni) towaf, yzygiderli ybadat, rukug we sežde etjekler (namaz okajaklar) üçin päk tutuň!”. (Bakara:125). Bu aýat, öňki ymmatlarda hem, ygtykäfiň din tarapyndan şerigatlanandygyna, delalat edýändir. Ýene-de başga bir aýatda, Alla tagala şeýle diýýär: “Metjitlerde ygtykäfe (ybadata) oturanyňyzda, aýallaryňyza ýanaşmaň!”. (Bakara:187).

Aýşa –Alla ondan razy bolsun- rowaýat edýän hadysynda şeýle diýdi: “Çünki Pygamberimiz –sallallahu aleyhi we sellem- tä aradan çykýança, orazanyň soňky on gününde ygtykäf ederdi”¹. Ygtykäfiň din tarapyndan şerigatlanan sünnetdigine, bütün musulmanlar tarapyndan ykrar edilendir. Diňe özüne nezir eden (ygtykäf etmeklige söz beren) adama wajypdyr.

Ygtykäfiň şerigatlanan sünnetdigi, kuran, sünnet we ijmag esasynda säbitdir.

- **Ikinji mesele: Ygtykäfiň şertleri:**

Ygtykäf ybadatdyr we ol hem, tä şu agzaljak şertler tapylýança, dürs bolýan däldir:

1- Ygtykäf edýän adam, musulman, ybadaty adatdan saýgarýan we aklyly ýerinde bolmalydyr. Kapyr adamyň, mejnunyň we ybadaty adatdan saýgarmaýan çaganyň, ygtykäfi dürs däldir. Emma ýetginjek ýaşa ýetmeklik we erkek bolmaklyk şert däldir. Ybadaty adatdan saýgarýan çaganyň we aýal maşgalanyň, ygtykäfi dürsdir.

¹Rowaýat edenler: Buhary (2020), Muslim (1172).

- 2- Niýet etmek.** Çünki Pygamberimiz –sallallahu aleyhi we sellem- şeýle diýdi: “Çünki her bir amal niýete görädir”¹. Ygtykäf ediji, Allaha ýakynlaşmak we Oňa ybadat etmek üçin metjitde galjakdygyna, niýet etmelidir.
- 3- Ygtykäf diňe metjitlerde bolýandyr.** Bu barada Alla tagala şeýle diýýär: “Metjitlerde ygtykäfe (ybadata) oturanyňyzda”. (Bakara:187). Şeýle-de Pygamberimiziň –sallallahu aleyhi we sellemiň- ygtykäfi, diňe metjitde edip, başga ýerde etmedikligi hem, muňa delildir.
- 4- Ygtykäf ediljek metjit, namazy, jemagat bolup okalýan metjit bolmalydyr.** Bu agzalan ygtykäf, parz namazyny öz içine alýan ygtykäf bolmaly. Şeýle-de oňa, namazy jemagat bilen okamaklyk wajyp bolan bolmaly. Sebäbi ygtykäf ediljek metjitde, namaz, jemagat bolup okalmaýan bolsa, onda ol adam özüne wajyp bolan zady taşladygy bolýandyr. Ýa-da her namazda jemagat bilen okamaklyk üçin, metjitden çykmaly bolýandyr. Bu bolsa, asly ygtykäfiň maksadyna garşy gelýändir. Emma aýal maşgalanyň ygtykäf etjek metjidiniň hiç bir şerti ýokdur. Aýal maşgala ygtykäfde, hiç bir fitnä düşmejek bolsa, oňa rugsat berilýändir. Ýöne, eger-de onuň fitnä düşjekligi bilinse, onda oňa ygtykäf, gadagan edilýändir. Iň gowusy, ol ygtykäf ediljek metjit, juma namazy okalýan metjit bolmaklygydyr. Ýöne ol ygtykäfiň şerti däldir.
- 5- Uly täretli bolmaklyk.** Gusul bolan adamyň, aýbaşy we kyrk çile gany gelen, aýal maşgalanyň, ygtykäfi dürs däldir. Sebäbi, olara metjitde galmaklyk bolýan däldir.

Emma ygtykäfde agzyň bekli bolmaklygy şert däldir. Çünki Ibni Omaryň –Alla olardan razy bolsun- rowaýat etmeginde, onuň kakasy Omar şeýle diýdi: “Eý Allanyň resuly, jähillikde wagtym, Metjit Al-Haramda², bir gije ygtykäf etjek diýip, Allaha aýdylan (nezir) etdim”. Pygamberimiz oňa: “Aýdylanyňy ýerine ýetir” diýdi”³. Eger-de gijeki ygtykäfde, agzyň bekli bolmaklygy, şert bolan bolsa, onda onuň ygtykäfi dürs bolmazdy. Sebäbi

¹Rowaýat edenler: Buhary (1), Muslim (1907).

²Metjit Al-Haram: “Mekkedäki kábäniň metjidi”.

³Rowaýat edenler: Buhary (2032), Muslim (1656).

gijesine agyz beklemeçlik ýokdur. Ýene-de olaryň hersi, öz başyna bir ybadatdyr. Biriniň dürs bolmaklygyna, ikinjisi şert däldir.

- **Üçünji mesele: Ygtykäfiň wagty we ygtykäf edijiniň mustahap we rugsat berlen amallary:**

1- Ygtykäfiň çäklendirilen wagty. Metjitde belli bir mukdar wagt galmaklyk, ygtykäfiň rükünidir. Eger-de metjitde galmasa, ygtykäf hasaplanýan däldir. We onuň mukdary barada alymlaryň arasynda düşünişmezlik bolandyr. Ýöne has dogrusy -inşä Alla- hiç bir belli mukdar wagt ýokdur. Esasy az hem bolsa bir mukdar wagt metjitde galsa, ygtykäf hasaplanýandyr. Ýöne iň gowusy gündüz ýa-da gije aralygyndan az bolmazlygy gowudyr. Sebäbi Pygamberimiz -sallallahu aleýhi we sellemden- we Onuň sahabalaryndan ol mukdardan az, ygtykäf edendikleri barada hiç bir habar ýokdur.

Ygtykäfiň iň gowy wagty, orazanyň soňky on günüdür. Bu barada Aýşa -Alla ondan razy bolsun- rowaýat edýän hadysynda şeýle diýdi: “Çünki Pygamberimiz -sallallahu aleýhi we sellem- tä aradan çykýança, orazanyň soňky on gününde ygtykäf ederdi”¹. Bu günlerden başga günlerde hem, ygtykäf edip bilýärsiň. Ýöne ol günlerdäki ygtykäf, orazanyň soňky on günündäki ygtykäfdən, derejesi pesdir.

Kimde-kim orazanyň soňky on gününde, ygtykäf etmekligi niýet eden bolsa, ygtykäf etjek metjidinde, orazanyň ýigrimi birinji gününde, ertir namazyny şol ýerde okap, ygtykäfe galjakdygyna niýet etmekligi bilen başlaýandyr. Onuň gutarýan wagty bolsa, orazanyň iň soňky gününüň, günü batanyndan soňra, onuň ygtykäf wagty gutarýandyr.

2- Ygtykäfde edilmeli mustahap amallar. Ygtykäf ybadatdyr. Çünki ygtykäf edýän adam, ähli zatlary taşlap, ýeketäk ýaradyjy, Alla tagala tagat-ybadat edýändir. Ygtykäf edýän adam, ol günlerde, diňe ybadata berilmekligi gowy görlendir. Oňa Alla tagala golaýlaşdyrýan ybadatlary, ýagny, namaz okamaklygy, zikir we dogra-dileg etmekligi, Kuran okamaklygy, toba we magfyret soramaklygy we ş.m ybadatlary köpeltmekligi mustahapdyr.

¹Rowaýat edenler: Buhary (2020), Muslim (1172).

3- Ygtykäf ediji adama rugsat berlen amallar. Ygtykäf ediji adam, mätäç bolan halatynda, metjitden çykmaga rugsady bardyr. Eger-de onuň, iýip-içgisini, getirip berýän adamy bolmasa, oňa metjitden çykmaga rugsady bardyr. Şeýle-de hajathana, kiçi we uly täret almaklyk üçin, ýuwunmaga gidip bilýändir.

Adamlar bilen, hal-ahwal soraşyp, peýdaly zatlar barada gürleşmäge rugsady bardyr. Emma hiç bir mätäçsiz we peýdasyz zatlar barada gürleşmegi, gowy görülen däldir. Sebäbi ol, asly ygtykäfiň maksadyna ters gelýändir. Şeýle-de onuň maşgalasy we garyndaşlary, oňa zyýarata gelmeklige rugsady bardyr. Olar bilen gürleşip bolanyndan soňra, olary ugratmak üçin çyksa hem, bolýandyr. Bu barada Safiýýe –Alla ondan razy bolsun- rowaýat edýän hadysynda şeýle diýdi: “Allanyň resuly –sallallahu aleyhi we sellem- ygtykäf edýän wagtynda, gijäniň bir günü, gürleşmeklik üçin onuň ýanyna, metjide gelipdim. Gürleşip bolanyndan soňra, ýerimden turup çykjak bolanymda, Olhem meniň bilen turyp, metjitden çykyp, öýüme çenli ugradypdy”¹.

Ygtykäf ediji adam, metjitde iýip-içip we ýatyp bilýändir we şol bir wagtda hem, metjidiň arassaçylygyny we hormatyny saklamalydyr.

- **Dördünji mesele: Ygtykäfi bozýan zatlar:**

Aşakdaky agzaljak zatlar ygtykäfi bozýandyr:

1- Bilip duran halatynda, metjitden az wagt hem bolsa-da, hiç bir mätäçsiz çykmaklyk. Bu barada Aýşa –Alla ondan razy bolsun- rowaýat edýän hadysynda şeýle diýdi: “Pygamberimiz –sallallahu aleyhi we sellem- ygtykäf eden wagtynda, hiç bir mätäçsiz öýe girmezdi”². Çünki onuň metjitden mätäçsiz çykmaklygy, ygtykäfiň metjitde galmaklyk rükünini bozýandyr.

¹Rowaýat edenler: Buhary (2035), Muslim (2175).

²Rowaýat eden: Buhary (2029).

2- Gijesine bolsun ýa-da metjidiň daşynda bolsun, jynsy gatnaşygyny etmeklik. Bu barada Alla tagala şeýle diýýär: “Metjitlerde ygtykafa (ybadata) oturanyňyzda, aýallaryňyza ýanaşmaň!”. (Bakara:187).

Şeýle-de maşgalasyna, şähwetli degeniniň esasynda ýa-da onanizm arkaly (eliniň kömegi bilen), ýaly, şähwetli ýollar esasynda döli çykaýsa, onuň ygtykäfi bozulýandyr.

3- Aklyňy ýitirmek. Mejnunlyk we serhoşlyk ygtykäfi bozýandyr. Sebäbi, olaryň ikisi, ybadat etmek, buýrulanlaryň hasabyna girýän däldir.

4- Aýbaşy we kyrk çile gany gelen, aýal maşgalanyň ygtykäfi bozulýandyr. Sebäbi, olara bu ýagdaýlarynda, metjitde galmaklyk bolýan däldir.

5- Dinden dänmek (Mürted bolmak). Çünki yslam dinden däneniň, eden amalary kabul bolýan däldir. Bu barada Alla tagala şeýle diýýär: “(Eý, Muhammet!) Takyk, saňa we senden öňki ötenlere: “Kasam bolsun! Alla şärik goşsaň, eden amalyň biderek bolar we zeper çekenlerden bolarsyň” diýip wahyý edilipdi”. (Zümer:65).

Şunlukda, tamamlandy. Çünki bu gysgaça makala, “Fykh Al-muýesser” atly kitapdan alnan bir parçadyr. Allaha hamdu-senalar we onuň pygamberine köp salam we salawatlar bolsun!

